

Økonomi

Ny økonomisk tænkning skal redde velstanden

Vækst. De traditionelle vækstkilder tørrer ud - Økonomer skifter fokus - Øget interesse for den uforklarlige vækst - OECD sætter sig i spidsen for nyorientering inden for vækst-politikken - Fremtidens velstand skal komme fra fem faktorer, hvor Danmark har meget at hente - Men trods gode forudsætninger ligger Danmark kun i det brede midterfelt

En ny økonomisk tænkning vinder frem i Europa. Med den økonomiske samarbejds- og udviklingsorganisation OECD i spidsen har en række økonomer inden for de seneste par år opnået en ny forståelse af økonomien, og hvad der skaber vækst. De er kommet frem til, at de traditionelle vækstkilder er ved at tørre ud. Fokus på arbejdsmarkedet og kapitalapparatet er ikke længere tilstrækkeligt for at sikre fremtidens velstand. I stedet er det i stigende grad nødvendigt at rette opmærksomheden mod den vækstskeelse, som hidtil har været uforklarlig, den såkaldte multifaktorproduktivitet (MFP). Og selvom måleredskaberne er upræcise, og økonomerne stadig er famlende i deres tilgang, er der en mental reorientering at spore. Resultatet bliver formentlig, at vi må ændre vores opfattelse af, hvad der skaber vækst, og hvilke politiske og økonomiske redskaber der stimulerer velstanden. Se figur 1.

Den store forskel fra før 1990 er, at vi kan se, der er et loft for den vækst, vi kan skabe ved hjælp af de gamle drivere.

Dirk Pilat, seniorøkonom, OECD

“En stor del af produktiviteten vil komme fra bedre og smartere måder at gøre tingene på. Vil man sikre den økonomiske vækst i samfundet, er det derfor vigtigt, at man fra politisk side stimulerer disse nye drivere,” siger seniorøkonom i OECD, Dirk Pilat.

Analysen fra Det Økonomiske Råd viser, at MFP allerede i dag udgør knap 60 pct. af væksten. Se figur 2. Og selv om der blandt økonomer er uenighed om, hvorvidt det er mere end tidligere, så er der udbredt enighed om, at denne del af

Den nye økonomi vender tilbage

Efter dot.com-nedturen blev begrebet Den nye økonomi på det nærmeste bandlyst, og de gamle økonomiske dyder placeret i højsædet. Den nye økonomi er imidlertid ikke synonym med dot.com-manien. Den har udviklet sig over en længere år-række og er årsagen til en stadig større del af væksten i det moderne samfund - en vækst, der har været stadig sværere for økonomerne at forklare. OECD er længst i beskrivelsen af den nye økonomiske teori, som går under navnet multifaktorproduktivitet. Populært benævnes den blot smart vækst. I denne artikel gennemgås den nye udgave af den nye økonomi. Ugebladet Mandag Morgen vil i 2004 gå tættere på den nye økonomi og kortlægge dens konsekvenser for forskellige dele af samfundsøkonomien.

væksten nu spiller en langt mere central rolle.

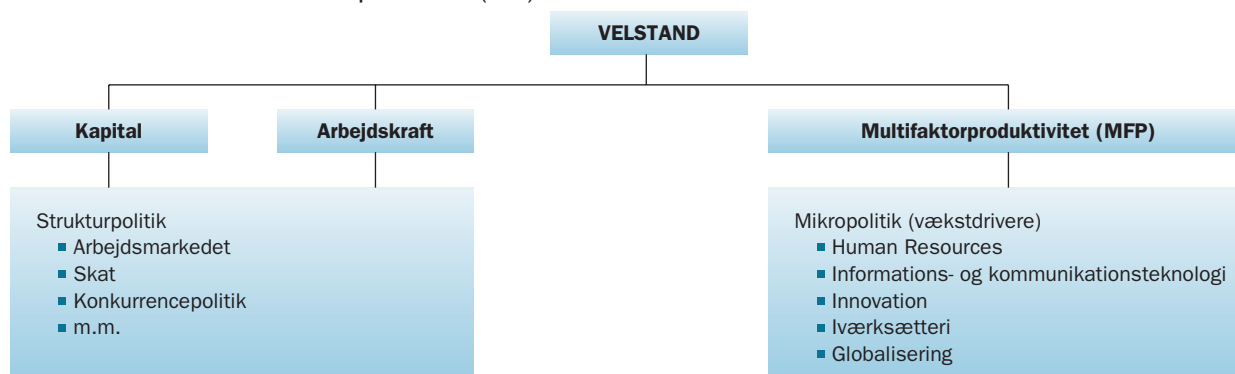
Multifaktorproduktivitet er et begreb, der dækker over kløgtigere og mere effektive måder at kombinere allerede eksisterende ressourcer på. Sammen med værdien af et lands menneskelige ressourcer, IT og globaliseringsgrad betyder det, at iværksætteri og innovation er blevet vor tids vigtigste vækstskebere.

Ugebladet Mandag Morgen har med udgangspunkt i OECDs vækststudier, Det Økonomiske Råds seneste statusrapport over dansk økonomi og en ny analyse fra Centre for Economic and Business Research (CEBR) foretaget en status på det nybrud, der sker inden for vækstteoriene. Trods visse skeptiske miner over det nye i væksten tegner der sig over alt en stigende interesse for fænomenet.

Det betyder, at en meget stor del af Danmarks vækst i dag skyldes faktorer, vi ved meget lidt om. Økonomerne er for så vidt alle enige om, at innovation, iværksætteri, informations- og kommunikationsteknologi (IKT), menneskelige ressourcer og globaliseringen bidrager positivt til MFP-

M/M | På sporet af de skjulte vækstskabere

Fremtidens vækst kommer fra multifaktorproduktiviteten (MFP)

Figur 1: MFP kræver nye politiske redskaber. Finans- og pengepolitik påvirker hovedsageligt de traditionelle vækstskabere - kapital- og arbejdsmarkedene.

Kilde: Samfundøkonomen, 2003.

væksten. På samme måde kan økonomerne enes om, at disse faktorer er de afgørende kilder til fremtidens vækst. I Danmark og mange af de øvrige vestlige økonomier er der nemlig dukket et synligt loft op for de to traditionelle vækstdrivere: kapital- og arbejdsmarkedene.

Det er blevet sværere at få flere ud på arbejdsmarkedet. Erhvervsfrekvensen i Danmark er allerede høj. Og selvom der endnu kan hentes nogen vækst ved at få flere ikke-arbejdende grupper ud på markedet, så er trenden samtidig, at de, der er i arbejde, ønsker mere fritid. Alene den demografiske udvikling er derfor en væsentlig baggrund for den øgede interesse for MFP.

“I og med at arbejdskraftens bidrag til væksten enten er stagnerende eller faldende, vil produktiviteten udgøre en større del af væksten. Derfor er der et øget behov for at skabe vækst herfra,” siger økonom Thomas V. Pedersen, der sammen med Martin Junge i sidste måned udgav et studie af multifaktorproduktivitet. Se boks.

Den anden traditionelle kilde til vækst er øget opsparing og investering i kapitalapparatet. Fordelen er, at man kan producere mere i de timer, man er på arbejde. Også dette vækstparameter vil fortsat kunne give mere velstand, mener økonomerne. Men da afkastet af investeringer i flere computere eller maskiner bliver mindre, jo flere der investeres i - det, der med økonomsprog kaldes faldende marginal- eller grænseafkast - udgør denne mulighed heller ikke det store vækstpotentiale.

“Den store forskel fra før 1990 er, at vi kan se, der er et loft for den vækst, vi kan skabe ved hjælp af de gamle drivere. Fremtidens vækst skal komme fra multifaktorproduktivitet,” mener OECD-økonomen Dirk Pilat.

Men mens økonomerne er enige om, at de traditionelle vækstskabere ikke er tilstrækkelige, er der stor uenighed om

vækstpotentialerne i de nye. Nogle økonomer mener, at vækstskaberne ikke er nye, men blot spiller en større rolle. Modsat OECD mener eksempelvis professor og overvismand Torben M. Andersen, at innovation, iværksætteri og menneskelige ressourcer var lige så vigtige for landbruget og industrien, som de er for nutidens vidensvirksomheder. Men på linje med OECD mener han, at parametrene bag MFP, når de bliver koblet med ny IT-teknologi og internationaliseringen, vil blive stadig vigtigere.

“Der kan svares både ja og nej til, hvorvidt der er tale om nye vækstskabere. At øge produktiviteten ved hjælp af innovation og uddannelse af arbejdsstyrken var også vigtigt i både landbruget og industrien. Men internationaliseringen har sat skub i behovet for hele tiden at udvikle nyt. Hvis ikke vi lykkes nu på produktiviteten, så er der en risiko for, at vi taber i den internationale konkurrence,” siger Torben M. Andersen.

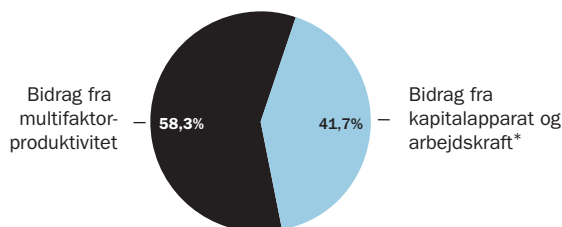
Problemet er imidlertid, at den nye vækst er svær at måle og opfange i de traditionelle vækstregnskaber. Den har hidtil været den del af væksten, man ganske enkelt ikke kunne forklare med de traditionelle målemetoder på arbejds- og kapitalmarkedene. Det er blandt andet en af grundene til, at der i disse år forskes med stor interesse i området. Netop i disse dage igangsættes et større EU-støttet forskningsprojekt under titlen “Productivity in the European Union”. Fra Danmark deltager CEBR, der er en af de forskergrupper fra 15 EU-lande, som nu vil undersøge MFP-udviklingen i EU.

Vækstskabere smelter sammen

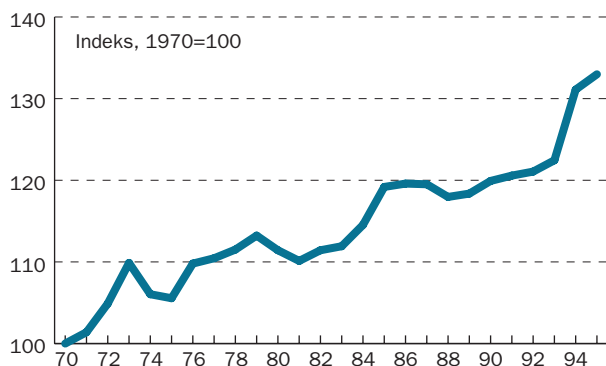
De første studier fra OECD viser, at Danmark er langt fremme på flere af de nye vækstparametre. Ikke desto mindre kvalificerer vi os kun til en plads i den brede midtergruppe blandt OECD-landene på evnen til at skabe vækst. Kritikere

M77 | Den uforklarede vækst får større betydning

Sammensætningen af Danmarks vækst, 1970-2002

Udviklingen i MFP, 1970-1995

Figur 2: Tre femtedele af væksten er uforklaret. Økonomerne har hidtil især beskæftiget sig med kapital- og arbejdsmarkedene.

Note: Arbejdskraften er i dette tilfælde negativ: -8.
Kilde: Det Økonomiske Råd, 2003.

bebrejder regeringen for at føre erhvervspolitik efter de gamle vækstparametre. Hvis Danmark skal i toppen af verdens bedste vækstske, stiller det helt nye krav til erhvervspolitikken og til virksomhedernes måde at organisere sig på, lyder det. Det globale vækstkapløb vil blive vundet af de økonomier, der er bedst til at skabe optimale vilkår for de nye vækstske.

“Det handler om at få skabt nogle gode rammevilkår på de områder, der kan påvirkes gennem en politisk indsats. F.eks. kan det på forskningsområdet få alvorlige konsekvenser for fremtiden, hvis ikke vi snart får lavet en klar plan for, hvordan vi kan løfte Danmarks forskningsindsats, så den kommer op i nærheden af de lande, vi sammenligner os med. Også på iværksætterområdet kan man diskutere, om der fra politisk side gøres nok,” siger professor og overvismand Torben M. Andersen.

Vækststudier fra OECD og FORA - Økonomi- og Erhvervsministeriets forskningsenhed - viser, at det netop op igennem 1990'erne er gået bedst for de lande, der har formået at spotte skiftet i vækstfaktorer, og som fra politisk side har satset på rammevilkår, der fremmer innovation, menneskelige kompetencer og iværksætteri. I nationer som USA og Finland tilskrives en stor del af væksten den form for multifaktorproduktivitet, som kommer af målrettet satsning på

innovation i form af intensiv forskning og udvikling, viser OECD-rapporten “Beyond the Hype” - en rapport, der i høj grad var med til vende OECDs fokus mod MFP.

I alt indeholder MFP fem forskellige vækstske: innovation, iværksætteri, humankapital, informations- og kommunikationsteknologi (IKT) og globaliseringsgrad. Metoderne til at analysere de fem vækstdrivere kompliceres af, at de på mange måder er flettet sammen både i effekt på væksten og i metoden at måle dem på. Samtidig er der dog klare indikationer for, at vækstskeberne fungerer bedst, når de alle aktiveres. Erfaringerne fra dotcom-perioden i 1990'erne viser eksempelvis, at en ensidig satsning på informationsteknologi ikke alene kan drive væksten.

“Der var som bekendt en stor *hype* om informationsteknologi. Men mange af forventningerne var urealistiske, fordi vi troede, der ville ske en masse bare ved at putte penge i teknologien. I dag ved vi, at der kun sker noget, hvis du sammen med den nye teknologi også lærer nye måder at gøre tingene på, investerer i organisationsudvikling og færdigheder og sørger for, at det giver nye måder at lave tingene på,” siger seniorøkonom Dirk Pilat, OECD.

Kombineres den nye teknologi således med menneskelige kompetencer og nye organisationsformer i virksomhederne, så er det muligt at øge produktiviteten. De nye vækstske bliver således døråbnere, der kan skabe de nye muligheder og den nye brug af de eksisterende produktionsfaktorer.

Ingen af de fem parametre kan måles direkte i de traditionelle vækstregnskaber og har typisk været kategoriseret som faktorer, man ikke kunne forklare. De fem vækstskeber, OECD opstiller, er følgende:

- **Innovation.** Dækker over virksomhedernes evne til at bringe nyt på markedet - i et tempo, der er hurtigere end konkurrenternes. Behovet for nytænkning er sat under pres. Produkters levetid bliver stadig kortere. Vinderne er dem, der kommer først med det nyeste. Innovation kræver forskning og udvikling i topklasse både i det offentlige og i det private erhvervsliv, fastslår OECD. Herfra opfordrer man på baggrund af vækststudierne til, at OECD-landene bl.a. satser på grundforskningsmiljøer i topklasse; uddannelse af fremtidens forskere - herunder gode rammevilkår for international udveksling, og at der skabes tætte samarbejder mellem forskningsinstitutionerne og virksomhederne.

- **Entrepreneurship.** Vækststudierne viser, at nyetablerede virksomheder har øget deres andel af produktivitetvæksten de seneste år. Det sker i takt med, at iværksætternes virksomheder op igennem 90'erne er blevet mere videns-

Danmark i midterfeltet

Landbruget og industrien mistede pusten i 90'erne. Et nyt studie af multifaktorproduktivitet i Danmark viser, at de to sektorer havde mindre fremgang i produktiviteten i 1990'erne end i 1980'erne. Endnu værre stod det til i bygge- og anlægssektoren, hvor vækstbidraget var decideret negativt i begge perioder.

Når Danmark overordnet set alligevel har haft en fremgang i MFP skyldes det især, at både den private og den offentlige service oplevede en stor vækst. Det viser et nyt studie fra Center for Economic and Business Research (CEBR), som økonomerne Thomas V. Pedersen og Martin Junge har stået for. De har gennemgået 52 forskellige erhverv for deres vækst- og hvor meget de er steget det ene årti sammenlignet med det andet. Talene er samlet i fem hovedsektorer. Se figur 3.

Et område, hvor fremgangen har været markant, er i handels- erhvervene under de private servicefag. Ud af syv forskellige handelserhverv er det kun detailhandel med fødevarer m.v., der har oplevet et fald i MFP-væksten fra 1980'erne til 1990'erne. En sandsynlig årsag til forbedringerne i handels- erhvervene er en bedre lagerstyring. En mere effektiv styring vil minimere lagrene og mindske tab. En smartere måde at udnytte ressourcerne på forbedrer produktiviteten.

Ellers er en stor del af fremgangen kommet i den offentlige sektor og i de private serviceerhverv - især på et område som udlejning og erhvervsudlejning.

“Det er ganske tankevækkende, at den største fremgang sker i nogle randerhverv, hvor det er ret svært at måle MFP mens tallene falder i eksempelvis industrien, hvor vi har den mindste usikkerhed på data,” siger økonom Thomas V. Pedersen.

Studiet viser også, at det ikke specielt er erhverv fra “den nye økonomi” som teleindustrien eller fremstilling af EDB-udstyr, der bidrager til den nye vækstskabelse. Det viser studiet fra CEBR. Undersøgelsen er i øvrigt i vid udstrækning er en gennemgang af de ganske store metodiske problemer med at måle multifaktorproduktivitet. Det gælder ikke mindst problemerne med at sammenligne på tværs af landene, fordi datamaterialet er forskelligt.

intensive. Iværksætterne er typisk mere innovative i arbejdsmetoder og organisering end etablerede virksomheder. De bidrager med en stor fornyelseskraft og bør derfor have optimale rammevilkår, konkluderer OECD. Det gælder på alt fra adgang til venturekapital over muligheden for at blive hurtigt gældfri efter en fejlslagen iværksættersatsning til en mere langsigtet påvirkning af befolkningens opfattelse af iværksætteri.

- **Menneskelige ressourcer.** Hvis befolkningen skal løse arbejdsopgaverne smartere og bedre, er uddannelse den første vej. Men herunder indgår også arbejdstagerens mulighed for at udnytte deres ressourcer optimalt ude i

virksomhederne. Det stiller krav om forandring og nytænkning omkring ledelses- og organisationsformer - og at fokuseres på nye indlæringsformer, vidensdeling og -spredning. “Man må lægge hele uddannelsessektoren om, så man fremmer evnen til at tilegne sig ny viden hele livet. Hvis vi skal forny og udvikle i de eksisterende erhverv, må vi etablere forudsætninger for at indgå i læreprocesser, kompetenceudvikling og livslang læring. Det er stadig kun et fåtal af virksomhederne herhjemme, der udnytter mulighederne i løbende kompetenceudvikling af deres medarbejdere,” mener professor Bengt-Åke Lundvall fra Aalborg Universitet.

- **Informations- og kommunikationsteknologi (IKT).** Efter IT-hypen i slutningen af 1990'erne ser mange lande nu, at investeringer i IT alene ikke slår igennem i vækststatistikken. I det internationale perspektiv har USA, Australien og Canada haft størst succes med at generere vækst gennem investering i og brug af IKT. Ifølge OECD er nøglen til at udnytte mulighederne i IKT at klæde befolkningen på til at bruge og se nye muligheder i teknologien frem for at investere i egen teknologisk produktion. “IKT betyder ændringer på alle områder. De lande, der har skabt mest vækst på udnyttelse af IKT, er også de lande, der har forstået hurtigt at tilpasse alt fra lovgivning til uddannelse og organisering af arbejdskraften ude i virksomhederne efter mulighederne i IKT,” siger Dirk Pilat.
- **Globaliseringsgrad.** Nævnes som et af de parametre, der for alvor har ændret velstandsbilledet op igennem 1990'erne. Virksomhederne opererer i stigende grad internationalt, og behovet for vidensdeling bliver globalt. Arbejdspladser i produktion og service flytter ud, og Danmark står tilbage med den vidensintensive del af arbejdet. “En stadig større del af værditilvæksten ligger på områder, der let kan flyttes over landegrænser. Der er efter-

M | Fremgang for MFP

Vækstbidrag fra de fem hovedsektorer, procentpoint

	1980-89	1990-99
Landbrug, fiskeri m.v.	0,22	0,19
Industri	0,23	0,14
Bygge og anlæg	-0,05	-0,06
Privat service	-0,27	0,18
Offentlig og personlig service	0,02	0,31
Øvrige	0,14	0,07
Total	0,29	0,83

Figur 3: Den største fremgang har været inden for privat service, herunder handelserhvervene. Derimod er væksten faldet i industrien samt landbrug og fiskeri.

Kilde: CEBR.

hånden den samme adgang til både marked, information og kapital i den vestlige del af verden. Det, der kan gøre forskellen, er arbejdsstyrkens kvalifikationer. Det er også her, vi risikerer at tabe i den internationale konkurrence med den konsekvens, at velstandsudviklingen vil gå langsommere end ellers,” siger Torben M. Andersen.

I Danmark slår væksten fra den samlede effekt af de nye drivere efterhånden tydeligere igennem i statistikkerne. Ifølge vækstregnskabet i den seneste vismandsrapport er knap halvdelen af den samlede økonomiske vækst i perioden fra 1970 til 2002 kommet fra den traditionelle vækstskaber: investeringer i kapitalapparatet. Derimod har udbuddet af arbejdskraft for perioden givet et negativt bidrag. De resterende 58 pct. af den vækst, Danmark har haft i perioden, har stammet fra fra multifaktorproduktivitet. Se figur 3.

Det nyeste danske studie på området, som Thomas V. Pedersen og Martin Junge udgav i december, viser, at MFP står for en lidt større del af væksten, men at det ikke er en markant større andel af væksten. Studiet viser, at MFP voksede med samme takt på 0,9 pct. både i perioden 1974-1985 og i perioden 1986-1998. Generelt for OECD-landene var der ingen tendens til en større MFP-vækst i 1990'erne. Den øgede interesse for området kan især forklares med problemerne for de traditionelle vækstskabere:

“Den uforklarede del af et vækstregnskab er blevet mere interessant at komme tæt på. Selv om det altid har været vigtigt at øge produktiviteten, så er behovet blevet større,” siger Thomas V. Pedersen.

Med flere nye studier af området vil der givet åbenbare sig nogle nye politiske metoder til at stimulere vækst. Hidtil har man nok haft på fornemmelsen, at iværksætteri og innovation har været vigtigt, men hvordan man skaber de bedste rammevilkår, er der brug for mere viden om. Jo bedre økonomerne bliver til at dechiffrere de ukendte sider af væksten, jo nemmere bliver det for politikerne at fremme den. Derfor forskes der i disse år med stor interesse i området.

Marianne Andersen | mak@mm.dk

Johannes P. Bøggild | johannes@mm.dk

Referencer:

- OECD: “The Policy Agenda for Growth”, 2003, og “The new Economy: Beyond the Hype”, 2001
- Det Økonomiske Råd, “Dansk Økonomi, efterår 2003”
- Rosted, Jørgen: “Erhvervs politik i det ny årtusinde”. Samfundsøkonomen nr. 4, 2003,
- Pedersen, Thomas V. og Junge, Martin: “Multifaktorproduktivitet og vækstdrivere: Måling af internationale sammenligninger - Et feasibility-studie”, CEBR, 2003.